

Demokratiaohjelma 2025

Demokratiprogram 2025

Luonnos
13.1.2021

VN/8051/2019

Ohjelman hankkeiden toteutuksen seuranta (sisäiseen käyttöön)

Yksityiskohtaiset tavoitteet ja toimenpiteet

Osallisuus ja uudenlainen vuorovaikutus			
Tavoite: Osallisuus ja demokratia ovat toimintatapana julkishallinnon toiminnan keskiössä Toimenpiteet: Tuodaan demokratia ja osallisuus julkisen hallinnon strategiaan, tehostetaan vuorovaikutusta ja edistetään osallistumismahdollisuuksia			
Edustuksellinen demokratia	Suora ja osallistuva demokratia	Hallinnon avoimuus, kuuleminen ja kansalaisyhteiskunta	Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus ja nuorten osallisuus
Varmistetaan turvalliset, oikeudenmukaiset ja luotettavat vaalit, jossa mahdollisimman moni käyttää äänioikeuttaan	Edistetään yhdenvertaista osallistumista vaalien välillä	Kehitetään valmistelun avoimuutta ja vuorovaikutteisuutta ja kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä	Turvataan riittävä osaaminen ja valmiudet yhdenvertaiselle osallistumiselle
<ul style="list-style-type: none"> Selvitetään vaalilain ja vaalijärjestelmän uudistamistarpeita ● Valmistellaan vaalilain muutokset maakuntavaalien osalta ▲ Valmistellaan puoluelain muutos ja perustetaan sähköinen puoluerekisteri Arvioidaan vaalirahoituslain muutostarpeet ● Selvitetään ja kokeillaan uusia tapoja äänestysaktiivisuuden lisäämiseksi ● Toteutetaan toimenpiteitä vaalien turvallisuuden turvaamiseksi ja haitallisen vaalivaikutuksen ehkäisemiseksi. ★	<ul style="list-style-type: none"> Selvitetään ja valmistellaan kansalaisaloitelakiin ja EU- kansalaisaloitelakiin liittyvät muutokset. ● Valmistellaan maakuntalain osallistumisoikeudet ja tuetaan niiden toimeenpanoa. ▲ Helpotetaan kunnallisten ja maakunnallisten kansanäänestysten järjestämistä. ▲ Tuetaan demokratiainnovaatioiden ja uusien osallistumismuotojen kokeiluja sekä niiden käytön laajentamista. ★	<ul style="list-style-type: none"> Valmistellaan sähköinen avoimuusrekisteri ■ Kehitetään ja otetaan käyttöön uusia kuuleminenmenetelmiä ja kehitetään kuulemiseen liittyvät indikaattorit. ★ Tehostetaan hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välistä vuorovaikutusta ja kehitetään verkkodemokratiapalveluja. ★ Edistetään valmisteluun ja päätöksentekoon liittyvän tietopohjan saatavuutta ja ymmärrettävyyttä. ★ Selvitetään mahdollisuuksia tukea kansalaisjärjestöjen varainhankintaa ja purkaa kansalaistoimintaa häiritsevää byrokratiaa. ★	<ul style="list-style-type: none"> Tarkastellaan opetussuunnitelmia demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osalta ja tuetaan niiden toimeenpanoa. ★ Kehitetään demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta opettajien koulutuksessa ja opettajien täydennyskoulutuksessa. ★ Lisätään viranomaisten tietoisuutta lasten ja nuorten osallistumisoikeuksista. ★ Vahvistetaan nuorten yhdenvertaista osallisuutta ja hyviä väestösuhteita. ★ Edistetään vapaaehtoistyössä tehdyn työpanoksen ja osaamisen tunnistamista ja tunnustamista. ★
● Valmistellaan parlamentarisessa vaali-, puolue- ja kansalaisaloitetyöryhmässä	▲ Valmistellaan sote-uudistuksen yhteydessä	★ Valmistellaan demokratiaohjelman koordinaatiotyöryhmässä	■ Valmistellaan parlamentarisessa avoimuusrekisterityöryhmässä

Toteutettu: toimenpide suoritettu/lähes valmis

Käynnissä: toimenpide käynnissä

Suunnitteilla: toimenpide käynnistetään myöhemmin

Osallisuus ja uudenlainen vuorovaikutus

Toimenpidekokonaisuus 1

Tuodaan demokratia ja osallisuus toimintatapana julkishallinnon toiminnan keskiöön. Oikeusministeriö osallistuu valtiovarainministeriön johdolla valmisteltavan julkisen hallinnon strategian laatimiseen demokratian ja osallistumisoikeuksien osalta. Toimeenpannaan strategian demokratiaan ja osallistumisoikeuksiin liittyviä tavoitteita järjestämällä koulutuksia tai kokeiluhankkeita. Strategialla on tärkeä rooli osallisuutta edistävän kulttuurisen muutoksen aikaansaamiseksi. Strategian avulla voidaan tukea uudenlaisia toimintatapoja, johtamiskulttuuria ja vuorovaikutusta sekä uudenlaisten työkalujen käyttöönottoa. Strategian valmisteluun on tärkeä saada aktiivisesti mukaan valtionhallinnon lisäksi myös kunnat ja aluehallinto. Julkisen hallinnon strategia ja demokratiaohjelman kuulemiseen ja vuorovaikuttamiseen liittyvät hankkeet tukevat omalta osaltaan hallitusohjelman lupausta uudenlaisesta vuorovaikutuksesta.

- **Toteutettu:** Demokratia ja osallisuus on sisällytetty julkisen hallinnon strategian keskeiseksi tavoitteeksi. Julkisen hallinnon strategia julkaistiin 2.12.2020.
- **Suunnitteilla:** Osallistutaan julkisen hallinnon strategian toimeenpanoon, suunnitellaan demokratiaan ja osallisuuteen liittyvä pilottihanke yhdessä julkisen hallinnon strategian sihteeristön kanssa – alkuvuosi 2021.

Toimenpidekokonaisuus 2

Oikeusministeriö järjestää eri väestöryhmille ja viranomaisille suunnattuja keskustelutilaisuuksia yhteistyössä Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan (KANE), Etnisten suhteiden neuvottelukunnan (ETNO) ja Erätauko-säätiön kanssa sekä mahdollisuuksien mukaan muiden toimijoiden, kuten vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan (VANE), kieliasian neuvottelukunnan, saamelaiskäräjien, kolttien kyläkokouksen ja romansiasian neuvottelukunnan (RONK) kanssa. Keskustelutilaisuuksien tavoitteena on vuoropuhelun ja ymmärryksen lisääminen eri väestöryhmien välillä sekä osallistumisoikeuksien ja vaikutusmahdollisuuksien esille tuominen. Tilaisuudet toimivat samalla demokratiaohjelmityön kuulemistilaisuuksina. Tavoitteena on löytää uusia, monistettavia, jatkuvia ja matalan kynnyksen tapoja parantaa ihmisten osallisuutta yhteiskunnalliseen päätöksentekoon sekä erityisesti nuorten kuuntelemisen mahdollisuuksia paikallistasolla. Tilaisuuksia järjestetään vuoden 2020 aikana noin viidellätoista paikkakunnalla ympäri Suomen. Valmistelussa huolehditaan erityisesti vähemmistöryhmien ja muita heikommassa asemassa olevien väestöryhmien osallistumismahdollisuuksista.

- **Toteutettu:** Vuoden 2020 aikana on yhdessä Erätauko-säätiön ja eri ministeriöiden kanssa järjestetty 12 virtuaalista Erätauko-keskustelua erilaisista teemoista eri sidosryhmien kanssa. Ministeriöt ovat osallistuneet SITRAn ja Erätaukosäätiön kehittämän dialogimallin jalkauttamiseen julkisen hallinnon toimintaan.
- **Käynnissä:** Vuonna 2021 järjestetään 2 Erätauko-keskustelua. Etno neuvottelukunnan ja Erätauko-säätiön kanssa työstetään työkalu, jonka avulla huomioidaan paremmin kielitaustaltaan erilaiset osallistujat keskusteluissa ja niiden suunnittelussa (myös tp 16).
- **Suunnitteilla:** OM tekee arvion siitä, miten dialogiin perustuvaa mallia voitaisiin laajemmin hyödyntää julkisen hallinnon toiminnassa (vuorovaikutuksen ja ymmärryksen lisääminen, säädösvalmistelu, strategiatyö, muu päätöksenteko). Ks. myös toimenpidekokonaisuus 4.

Toimenpidekokonaisuus 3

Oikeusministeriö myöntää vuoden 2020 Demokratiapalkinnon¹ uudenlaista vuorovaikutusta edistäneille, kansalaisyhteiskuntaa edustaville tahoille tai toimijoille. Palkinnolla nostetaan esiin ja jaetaan kansalaisyhteiskunnan hyviä käytäntöjä uusien vuorovaikutusmenetelmien etsimiseksi ja kokeilemiseksi. Tarkemmat valintakriteerit valmistellaan oikeusministeriön vetämässä asiantuntijaryhmässä. Palkinnonsaajat valitsee oikeusministeriön nimeämä asiantuntijaraati.

- **Käynnissä:** Demokratiapalkinto jaetaan tammi-helmikuun vaihteessa 2021. Palkinnolla kiitetään kansalaisyhteiskunnan toimijoita, lisätään tietoa kansalaisyhteiskunnasta sekä etsitään hyviä käytäntöjä aktiivisen kansalaisuuden tukemiseksi. Vuoden 2020 palkinto myönnetään uudenlaisesta vuorovaikutuksesta, viestinnästä tai käytännöistä, joilla pyritään antamaan ihmisille valmiuksia osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnalliseen toimintaan tai kokeilla uusia vuorovaikutusmenetelmiä ja vahvistaa rakentavaa yhteistyökulttuuria. Palkintokilpailusta viestittiin laajasti ja ehdotuksia palkinnon saajaksi kerättiin ajalla 20.10.-30.11.2020.

Toimenpidekokonaisuus 4

Valtioneuvoston kanslia yhdessä oikeusministeriön kanssa selvittää mahdollisuutta järjestää tulevaisuuspainotteisen kansalaisfoorumin tai vastaavan osallistumistilaisuuden hallitusohjelman toimeenpanon tueksi, esimerkiksi hallitusohjelman puolivälitarkastelun yhteydessä. Etsitään keinoja parantaa demokratian ja yhteiskunnallisen keskustelun laatua puntaroivan keskustelun menetelmin.

- **Toteutettu:** YM järjesti kansalaisraadin strategisen kiertotalousohjelman valmistelun yhteydessä (kesä/syyskuu 2020)
- **Käynnissä:** VM ja OM järjestävät kansalaisraadin (toteuttajana Åbo Akademi) OECD:n kansalaisyhteiskunnan tilaa koskevan arvioinnin yhteydessä (tammikuu 2021).
- **Käynnissä:** VNK järjestää 60 tulevaisuuskeskustelua tulevaisuusselonteon valmistelun yhteydessä (syyskuu 2020/keväät 2021).
- **Suunnitteilla:** YM arvioi mahdollisuuksia kirjata kansalaisraadit/paneelit ilmastolakiin (aikataulu?)
- **Suunnitteilla:** OM tekee arvion siitä, miten ja missä yhteydessä kansalaisraateja/paneeleja jatkossa voitaisiin käyttää julkisen hallinnon valmistelun tukena. Ks. myös toimenpidekokonaisuus 2. (aikataulu?)

Edustuksellinen demokratia

Toimenpidekokonaisuus 5

Selvitetään vaalilain ja vaalijärjestelmän uudistamistarpeita. Selvitetään erilaisia vaihtoehtoja, joilla parhaiten voidaan lisätä vaalijärjestelmämme toimivuutta ja nostaa äänestysaktiivisuutta, parantaa vaalien suhteellisuutta, pienentää ns. piilevää äänikynnystä ja turvata alueellinen edustavuus. *

- **Käynnissä:** Parlamentaarinen työryhmä on aloittanut aiheen käsittelyn syksyllä 2020 ja jatkaa sen käsittelyä keväällä 2021. Mietintö valmistuu 31.5.2021 mennessä.

¹ <https://oikeusministerio.fi/seuranta-ja-edistaminen1>

Toimenpidekokonaisuus 6

Valmistellaan vaalilain muutokset maakuntavaalien osalta*. Demokratiaohjelman puitteissa valmistellaan vaalitiedotusaineistoja ja järjestetään koulutuksia vaaliviranomaisille.

- **Toteutettu:** Laki vaalilain muuttamisesta, laki puoluelain muuttamisesta, laki ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain muuttamisesta sekä laki neuvoa-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä noudatettavasta menettelystä annetun lain muuttamisesta sisältyvät hyvinvointialueiden/maakuntien perustamiseen liittyvään lakipakettiin. Hallituksen esitys annettiin viikolla 50/2020.
- **Suunnitteilla:** Vaalitiedotusaineistot ja koulutukset valmistellaan sen jälkeen, kun hallituksen esitys on hyväksytty eduskunnassa.

Toimenpidekokonaisuus 7

Valmistellaan puoluelain 3 § ja 9e § muutos ja perustetaan sähköinen puolerekisteri. Muutetaan puoluelakia siten, että hakemuksen yhdistyksen rekisteröimiseksi puolerekisteriin voisi jatkossa tehdä myös oikeusministeriön ylläpitämässä verkkopalvelussa. Samalla mahdollistettaisiin puolueen rekisteröimiseen vaadittavien kannatusilmoitusten kerääminen sähköisesti.

- **Toteutettu:** Puoluelain muutos on hyväksytty. Laki (904/2020) tuli voimaan ja sähköinen puolerekisteri otettiin käyttöön 1.1.2021.

Toimenpidekokonaisuus 8

Arvioidaan vaalirahoituslain muutostarpeet. Uudistetaan ehdokkaiden asettamista vaaleissa koskevia määräyksiä mahdollistamaan nykyistä monipuolisemmin erilaiset demokraattiset päätöksentekotavat siten kuin puolueen säännöissä tarkemmin määrätään. Kehitetään vaali- ja puolerahoituksen ilmoittamista koskevia säännöksiä ja käytäntöjä sen varmistamiseksi, että ilmoitukset antavat oikean kuvan mahdollisista sidonnaisuuksista aiheuttavasta ulkopuolisesta rahoituksesta. Lisätään puolue- ja vaalirahoituksen avoimuutta ja läpinäkyvyyttä vahvistamalla Valtiontalouden tarkastusviraston oikeutta valvoa ehdokkaiden vaalirahoitusilmoituksia ja saada tätä varten tietoja kolmansilta osapuolilta. Selvitetään keinoja vahvistaa vaalirahoituksen ennakkotietojen ilmoittamista äänestäjille jo ennen vaaleja, helpottaa kampanjatiilin perustamista ja tehostaa lakisääteistä lahjoituskattoa. Arvioidaan puoluelain 9 §:n 1 momentin muuttamisesta siten, että siinä nykyistä yksiselitteisemmin todettaisiin, voiko puolue sopimuksin siirtää saamaansa valtionavustusta myös osakeyhtiölle tai säätiölle. Selvitetään ehdotusta toimivasta kampanjakatosta, joka tasaisi varainhankintaan liittyviä eroja ehdokkaiden välillä.

- **Toteutettu:** Parlamentaarin työryhmä on tehnyt alustavat linjaukset puoluelain ja puolerahoituslain muutostarpeista.
- **Suunnitteilla:** Parlamentaarin työryhmä antaa mietintönsä asiasta 31.5.2021 mennessä. Tämän jälkeen linjataan lainvalmistelun aloittamisesta esitetyistä toimenpiteistä.

Toimenpidekokonaisuus 9

Selvitetään ja kokeillaan uusia ja innovatiivisia tapoja äänestysaktiivisuuden lisäämiseksi (esim. tekstiviestikampanja, järjestöyhteistyö ja kiertävät äänestyspaikat), huomioiden muun muassa nuoret, vähemmistöt ja muita heikommassa asemassa olevat väestöryhmät.*

- **Suunnitteilla:** Parlamentaarin työryhmä käsittelee asiaa keväällä 2021 ja antaa mietintönsä asiasta 31.5.2021 mennessä. Tämän jälkeen linjataan esitysten toimeenpanosta.
- **Suunnitteilla:** Lisätään maahanmuuttajien ja vieraskielisten tietoa ja äänestysaktiivisuutta kuntavaaleissa 2021. Päivitetään vaalit.fi luomalla kuntavaalisivu äänestäjille venäjäksi, viroksi, arabiaksi, somaliksi ja englanniksi.

Tuotetaan selkokielistä, vieraskielistä ja visuaalista aineistoa äänestämistä. Levitetään aineistoja hyödyntämällä Etnoa, järjestöyhteistyötä, sosiaalista mediaa tai digitaalisen markkinoinnin keinoja.

Toimenpidekokonaisuus 10

Toteutetaan hanke vaalien turvallisuuden turvaamiseksi ja haitallisen vaalivaikuttamisen ehkäisemiseksi. Korostetaan sekä nuorten että aikuisten medialukutaidon merkitystä disinformaation ja epäasiallisen vaalivaikuttamisen vastaisessa toiminnassa. Hanke toteutetaan yhteistyössä informaatioverkoston ja kyberturvallisuuskeskuksen kanssa. Hankkeeseen haetaan rahoitus EU:n oikeusvaltiokehittämisohjelmasta.

- **Käynnissä:** OM on käynnistänyt vaaleja ja viranomaisyhteistyötä vahvistavan Vaalipooli-hankkeen 1.12.2020. Hankkeessa toteutetaan verkkotyökalu vaaliviranomaisten työn tueksi ja yhteistyön lisäämiseksi, koulutetaan viranomaisia ja puolueita vapaiden ja oikeudenmukaisten vaalien edistämiseksi ja osallistutaan vaalivarautumiseen liittyvään EU-yhteistyöhön. Hanke jatkuu 30.11.2021 asti.

Suora ja osallistuva demokratiaⁱ

Toimenpidekokonaisuus 11

Laaditaan ehdotus kansalaisaloitteen ja eurooppalaisen kansalaisaloitteen allekirjoittamisen ikärajaista nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamiseksi ja arvioidaan tarpeet kansalaisaloitejärjestelmän kehittämiseksi myös muilta osin. Selvitetään ja valmistellaan kansalaisaloitteeseen ja eurooppalaiseen kansalaisaloitteeseen liittyvät lakimuutokset (ikärajan alentaminen ja aloitteiden raukeaminen hallituskauden päättyessä).*

- **Suunnitteilla:** Parlamentaarinen työryhmä käsittelee asiaa keväällä 2021. Tämän jälkeen käynnistetään mahdollinen lainvalmistelu työryhmän esityksen pohjalta.

Toimenpidekokonaisuus 12

Hallituskauden aikana valmistellaan maakuntalaki, joka sisältää maakunnan osallistumisoikeudet ja arvioidaan kuntalain toimivuutta osallistumisoikeuksien osalta. Demokratiaohjelman puitteissa tuotetaan informaatiomateriaaleja ja aineistoja sekä viranomaisille suunnattuja koulutuksia osallistumisoikeuksista kuntien ja maakuntien toiminnassa. Erytystä huomiota kiinnitetään selkokielisyyteen ja saavutettavuuteen. Arvioidaan uusien osallistumismuotojen vaikutusta osallistumisen eriarvoistumiseen ja painotetaan eriarvoisuutta vähentäviä toimintatapoja. Ikääntyneiden, kielellisten ja kulttuuristen vähemmistöjen sekä vammaisten henkilöiden kuulemis- ja osallistumismahdollisuuksia ja voimavaraistamista edistetään systemaattisesti tulevaisuuden maakuntarakenteissa ja niiden toiminnassa.

- **Toteutettu:** Hallituksen esitys eduskunnalle sote-maakuntien perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi annettiin viikolla 50/2020.
- **Suunnitteilla:** Informaatioaineistoja sekä viranomaisille suunnattuja koulutuksia suunnitellaan sen jälkeen, kun laki on hyväksytty eduskunnassa.

Toimenpidekokonaisuus 13

Helpotetaan kunnallisten ja maakunnallisten kansanäänestysten järjestämistä muuttamalla lakia neuvoo-antavissa kunnallisissa kansanäänestyksissä noudatettavasta menettelystä (656/1990) muun muassa siten että kunnallisia kansanäänestyksiä voitaisiin järjestää kuntavaalien yhteydessä.

- **Toteutettu:** Hallituksen esitys annettiin viikolla 50/2020 osana maakuntalakipakettia (ks. toimenpidekokonaisuus 12).

Toimenpidekokonaisuus 14

Tuetaan demokratiainnovaatioiden (esim. tekoälyn hyödyntäminen, tilaratkaisut ja uudenlaisten kohtaamisten mahdollistaminen) sekä uusien osallistumismuotojen (esim. kansalaisraadit, käyttäjädemokratia, osallistuva budjetointi, pop-up tilaisuudet, verkkovaltuustot) kokeiluja kunnissa ja maakunnissa sekä niiden käytön laajentamista valtakunnallisesti. Hanke toteutetaan yhteistyössä Sitran kansanvallan peruskorjaushankkeen kanssa.

- **Käynnissä:** Sitran Demokratiakokeilut 2020 -hankkeella tavoitellaan demokratiaa vahvistavia innovatiivisia yhteishankkeita, joilla edistetään demokraattista osallisuutta, osallistumista ja vuoropuhelua. Hankkeessa on rahoitettu demokratiakokeiluja Kuhmossa, Suonenjoella, Keiteleellä, Pielavedellä, Rautalammella, Tervossa, Vesannossa, Tampereella, Tuusulassa, Helsingissä, Järvenpäässä ja Oulussa. Kokeilut päättyivät maaliskuussa 2021, jonka jälkeen niistä tehdään ulkopuolinen arviointi.
- **Suunnitteilla:** OM keskustelee Suomen Kuntaliiton ja SITRAn kanssa siitä, miten kokeiluista saatuja tuloksia voidaan jalkauttaa kuntiin.

Hallinnon avoimuus, kuuleminen ja kansalaisyhteiskuntaⁱⁱ

Toimenpidekokonaisuus 15

Valmistellaan esitys valtion tason toimintaa koskevasta lakisääteisestä avoimuusrekisteristä (lobbarirekisteri), jossa asetetaan rekisteröintivelvoite lobbausta harjoittaville organisaatioille ja henkilöille. Lain tarkoituksena on päätöksenteon läpinäkyvyyden parantaminen ja sitä kautta epäasiallisen vaikuttamisen torjunta sekä kansalaisten luottamuksen vahvistaminen. Valmistellaan sähköinen avoimuusrekisteri. *

- **Käynnissä:** Parlamentaarinen työryhmä on valmistellut avoimuusrekisteriä koskevan aihion. Kevään 2021 aikana avoimuusrekisteriä koskevat linjaukset valmistellaan HE-muotoon. Työryhmän mietintö valmistuu 30.6.2021 mennessä.
- **Suunnitteilla:** Mietintö lähetetään lausuntokierrokselle syksyllä 2021 ja HE viimeistellään lausuntopalautteen perusteella.

Toimenpidekokonaisuus 16

Kehitetään ja otetaan käyttöön kaikilla hallinnon tasoilla uusia kuulemismenetelmiä, jotka edistävät erityisesti nuorten, eri kieli- ja kulttuuriryhmien sekä vammaisten henkilöiden kuulemista. Kehitetään yhdessä paremman sääntelyn ohjelman kanssa kuulemiseen liittyvä mittaristo (indikaattorit).

- **Suunnitteilla:** OM, STM, VNK ja Lapsiasiavaltuutettu osallistuvat EU-rahoitteiseen, Euroopan neuvoston koordinoimaan CP4Europe-hankkeeseen, jossa mm. testataan ja kehitetään lasten ja nuorten kuulemismenetelmiä, päivitetään säädösvalmistelun kuulemisopas lasten ja nuorten kuulemiseen liittyvällä aineistolla sekä tuotetaan koulutusmateriaalia eOppivaan ja toteutetaan viranomaisille suunnattu haastekampanja lasten ja nuorten kuulemisesta. Hanke käynnistyy huhtikuussa 2021.

Toimenpidekokonaisuus 17

Tehostetaan hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välistä vuorovaikutusta. Lisätään ja vahvistetaan kansalaisyhteiskuntaan liittyvää osaamista hallinnossa yhteistyössä avoimen hallinnon toimintaohjelman kanssa. Edistetään asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon liittyvän tietopohjan saatavuutta ja ymmärrettävyyttä. Lisätään ja vahvistetaan yhteistyössä avoimen hallinnon toimintaohjelman kanssa julkisen hallinnon tietoa ja osaamista selkokielestä.

- **Toteutettu:** VM järjesti ensimmäisen hallinnolle suunnatun Kansalaisjärjestöakatemia syksyllä 2020.

Toimenpidekokonaisuus 18

Kehitetään demokratiaverkkopalveluja. Kehitystyössä tunnistetaan digitaitojen ja medialukutaidon merkitys. Selvitetään, miten kattavasti valtioneuvoston nykyiset sähköiset kuulemis- ja lausuntomenettelyt tavoittavat esimerkiksi kieli- ja kulttuurivähemmistöt ja muut haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät. Selvitetään mahdollisuutta lisätä palveluiden kielivalikoimaa. Toteutetaan oikeusministeriön demokratiaverkkopalveluihin muutokset, joilla turvataan palveluiden saavutettavuus. Uudistetaan otakantaa.fi-palvelua siten, että myös rajattujen ja varmennettujen kyselyiden järjestäminen on mahdollista (mm. sähköinen tunnistautuminen, tietoturvasuus). Uudistetaan Nuortenideat.fi – palvelu. Selvitetään mahdollisuuksia lisätä demokratiaverkkopalveluiden neuvonta kansalaisneuvonnan yhteyteen. Laaditaan opetusvideot osallistumisoikeuksista ja verkkopalvelujen käytöstä e-oppivaan.

- **Toteutettu:** Demokratiaverkkopalveluiden saavutettavuus on auditoitu ja palveluihin on tehty tarvittavat saavutettavuuskorjaukset.
- **Käynnissä:** otakantaa.fi-palvelun uudistus on parhaillaan menossa. Uudistuksen tavoitteena on mahdollistaa myös rajattujen ja varmennettujen kyselyiden järjestäminen (mm. vahva tunnistautuminen ja CAPTCHAN lisääminen palveluun)
- **Käynnissä:** Tehdään Nuortenideat.fi-palveluun käytettävyysskorjauksia ja uudistetaan palvelun moderointi- ja tukikäytäntöjä (OM, OKM, Koordinaatti). Toteutus alkuvuonna 2021.
- **Käynnissä:** Pilotoidaan Tampereen yliopiston AllYouth-hankkeessa kehittämää Digiraati-palvelua OM:n ja OKM:n hankkeissa (tammi-maaliskuu 2021).
- **Suunnitteilla:** Arvioidaan mahdollisuuksia ottaa käyttöön Digiraati-palvelu tai sen toimintoja osana Nuortenideat.fi-palvelun kehittämistä ja yhteistyössä esim. kansalaisjärjestöjen kanssa (kevät 2021).
- **Suunnitteilla:** Tuotetaan lasten ja nuorten kuulemiseen ja osallistumiseen liittyvää koulutusmateriaalia (ml. osallisuuden verkkopalvelut) CP4Europe-hankkeen yhteydessä (ks. toimenpidekokonaisuus 16).

Toimenpidekokonaisuus 19

Selvitetään mahdollisuuksia tukea kansalaisjärjestöjen varainhankintaa ja purkaa kansalaistoimintaa häiritsevää byrokratiata, erityisesti pienten järjestöjen osalta. Tehdään selvitys kansalaistoimintaa haittaavasta byrokratiasta ja tehdään esitys siitä, miten kansalaistoimintaa koskevia säädöksiä voitaisiin sujuvoittaa. Samalla arvioidaan, miten järjestöjen varainhankintaa voitaisiin tukea.

- **Toteutettu:** OM:n koordinoima VN-TEAS-tutkimushanke Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa julkaistiin lokakuussa 2020. Tutkimushanke selvitti, miten muutokset yhteiskunnassa ja julkisen rahoittajan toiminnassa ovat vaikuttaneet kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksiin sekä laati suosituksia kansalaisyhteiskunnan autonomian ja elinvoiman vahvistamiseksi.
- **Käynnissä:** VM:n asettama ja OM:n puheenjohtama järjestöjen valtionavustuskäytäntöiden kehittämisjaosto on tarkastellut rahapeliteutoja jakavien ministeriöiden valtionavustuskäytäntöjä ja -käytänteitä ja selvittänyt yhdistysten ja säätiöiden näkemystä valtionavustustoiminnasta. Jaosto on osa VADIGI-hanketta, jonka tavoitteena on lisätä valtionavustustoiminnan vaikuttavuutta, tehokkuutta ja läpinäkyvyyttä. Jaoston väliraportti lähetettiin lausuntokierrokselle 15.12.2020 (määräaika 31.1.2021). Jaosto antaa esityksensä 31.5.2021 mennessä.

- **Käynnissä:** OM käynnisti 1.1.2021 kaksivuotisen hankkeen, jonka tehtävänä on selvittää, miten kansallisessa ikäohjelmassa sekä kansallisessa demokratiaohjelmassa kuvatut toimintaympäristön muutokset ja toimenpide-ehdotukset vaikuttavat vapaaehtoistyön tekemiseen ikääntyvässä yhteiskunnassa. Hankkeen tavoitteena on tunnistaa kansalais- ja vapaaehtoistoiminnan esteitä sekä rakentaa yhteistyömalli vapaaehtoistyön koordinoinnin edistämiseksi alue- ja paikallistasolla.

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus ja nuorten osallisuusⁱⁱⁱ

Toimenpidekokonaisuus 20

Tarkastellaan opetussuunnitelmia demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osalta ja tuetaan opetussuunnitelmien toimeenpanoa. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja oikeusministeriö aloittavat koulujen sekä oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta vahvistavan hankkeen. Hankkeessa tuetaan opetussuunnitelman toimeenpanoa nuorten osallisuuden vahvistamiseksi ja laajennetaan hyväksi havaittuja käytäntöjä valtakunnallisesti. Tärkeätä on kiinnittää huomiota lasten ja nuorten arkisiin vaikuttamismahdollisuuksiin. Hyödynnetään olemassa olevia demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen hankkeita ja järjestöyhteistyötä sekä vahvistetaan opetussuunnitelman toimeenpanoa demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osalta, kehittämällä opettajien ja oppilaitosten henkilökunnan osaamista. Hanke toteutetaan yhteistyössä valtakunnallisen nuorisotyön ja -politiikan ohjelman kanssa.

Kehitetään demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta opettajankoulutuksessa sekä opettajien täydennyskoulutuksessa. Jatketaan aikaisempien selvitysten ja hankkeiden pohjalta demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen opetussisältöjen ja hyvien käytänteiden juurruttamista ja levittämistä opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen valtakunnallisesti.

- **Käynnissä:** Helsingin yliopiston, OM:n ja Ihmisoikeuskeskuksen yhteistyöhankkeessa *Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus opettajankoulutuksessa* kehitetään demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta opettajankoulutuksessa ja opettajien täydennyskoulutuksessa. Hankkeessa mm. kehitetään opetuskokonaisuuksia, ja vahvistetaan valtakunnallista yhteistyötä ja koordinaatiota sekä erityisesti ihmisoikeuskasvatuksen tutkimusta. Hanke toteutetaan 1.8.2020-31.7.2021.
- **Käynnissä:** OKM asetti demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämisen ohjausryhmän toimikaudeksi 22.6.2020-1.6.2023. Ohjausryhmän tehtävänä on mm. esittää toimenpiteitä demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämiseksi valtakunnallisesti sekä käynnistää pilottikojeiluja kouluissa ja oppilaitoksissa. Ohjausryhmä on asettanut kolme alatyöryhmää, jotka ovat käynnistäneet työnsä marraskuussa 2020. Alatyöryhmät esittävät tuloksensa ohjausryhmälle keuhällä 2021.
- **Käynnissä:** OKM (+OPH) kartoittaa vuosina 2021-2023 avautuvat rahoitusohjelmat ja -haut, jotka soveltuvat demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen kehittämiseen. Kartoitus valmistuu alkuvuonna 2021.
- **Käynnissä:** OM käynnistää koonnin ja viestintä/koulutus kampanjan, jolla kootaan ja levitetään valtakunnallisesti tietoa olemassa olevista hankkeista, järjestöyhteistyöstä ja hyvistä käytännöistä, jotka tukevat koulujen/oppilaitosten toimintakulttuurin ja oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnan kehittämistä sekä koulujen/oppilaitosten ja ympäröivän yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta. Hankinta toteutetaan joulutammikuussa 2020-2021, toteutus vuoden 2021 aikana.

Toimenpidekokonaisuus 21

Toteutetaan valtakunnallisessa nuorisotyön ja -politiikan ohjelmassa linjatut toimenpiteet nuorille suunnattujen yhteiskunnallisen osallistumisen välineiden kehittämiseksi.

- **Käynnissä:** OKM on valinnut nuorten osallisuutta ja vaikuttamista edistävän valtakunnallisen nuorisualan osaamiskeskuksen (OSKE) vuosille 2020-2023 ja sille on myönnetty rahoitus ensimmäiselle toimintavuodelle. Osallisuuden edistämisen toimenpiteiden valmistelu on aloitettu OSKE:n kanssa (OKM+OM).
- **Käynnissä:** Maahanmuuttajataustaisten nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen valtakunnallinen koulutusohjelma käynnistyy loppuvuodesta 2020.

- **Käynnissä:** OM on asettanut laajapohjaisen DINO-verkoston seuraamaan ja tukemaan toimenpiteiden suunnittelua ja toteutusta sekä edistämään verkostoitumista nuorten osallisuuden parissa toimivien välillä. Verkoston toimikausi on 23.4.2020-31.12.2023 ja se kokoontuu 2-3 kertaa vuodessa.
- **Suunnitteilla:** VN-tason kuulemismenetelmien kehittämiseen on saatu EU-rahoitusta yhteishankkeelle (Euroopan neuvosto, OM, VNK, STM, Lapsiasiavaltuutettu), *CP4Europe*-hanke käynnistyy huhtikuussa 2021 (ks. toimenpidekokonaisuudet 16 ja 22).

Toimenpidekokonaisuus 22

Lisätään lasten ja nuorten parissa toimivien viranomaisten tietoisuutta lasten ja nuorten yhdenvertaiseen osallistumiseen liittyvistä oikeuksista, velvollisuuksista ja menetelmistä. Kiinnitetään huomiota moniammatillisuuteen ja nuorten arkiseen osallisuuteen koulujen ja oppilaitosten lisäksi mm. sosiaali- ja terveydenhuollossa, lastensuojelussa ja maahanmuuttoon liittyvissä palveluissa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien nuorten näkökulmasta. Päivitetään säädösvalmistelun kuulemisopas nuorten kuulemiseen liittyvällä aineistolla ja tuotetaan koulutusmateriaalia e-oppivaan nuorten kuulemisesta.

- **Suunnitteilla:** OM, STM, VNK ja Lapsiasiavaltuutettu osallistuvat EU-rahoitteiseen *CP4Europe*-hankkeeseen, jossa mm. testataan ja kehitetään lasten ja nuorten kuulemismenetelmiä, päivitetään säädösvalmistelun kuulemisopas lasten ja nuorten kuulemiseen liittyvällä aineistolla sekä tuotetaan koulutusmateriaalia e-Oppivaan ja toteutetaan viranomaisille suunnattu haastekampanja lasten ja nuorten kuulemisesta. Hanke käynnistyy huhtikuussa 2021. (Vrt. toimenpidekokonaisuus 16)

Toimenpidekokonaisuus 23

Oikeusministeriö ja etnisten suhteiden neuvottelukunta toteuttavat valituilla kohdepaikkakunnilla eritaustaisten nuorten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseen tähtäävän pilottihankkeen, jonka tavoitteena on vahvistaa nuorten yhdenvertaista osallisuutta ja hyviä väestösuhteita.

- **Suunnitteilla:** Toteutetaan maahanmuuttajataustaisten nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen ja vaikuttamisen valtakunnallinen koulutusohjelma, jossa hyödynnetään *Make some noise* -verkoston kokemuksia (VANUPO/REC-hanke). Koulutusohjelma käynnistyy **vuonna 2021**. (Vrt. toimenpidekokonaisuus 21)

Toimenpidekokonaisuus 24

Selvitetään, millä toimenpiteillä vapaaehtoistyössä tehdyn työpanoksen ja osaamisen tunnistamista ja tunnustamista voidaan edistää.

ⁱ Hallitusohjelman s. 199 (liite 9) ”Arvioidaan tarpeet kansalaisaloitejärjestelmän kehittämiseen esimerkiksi varmistamalla, että aloite ei raukea vaalikauden vaihtuessa ja että muutoseikat eivät estä aloitteen sisällön toteuttamista. Lasketaan kansalaisaloitteen allekirjoittamisen ikäraja 15 vuoteen nuorten yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamiseksi.” Hallitusohjelma s. 154 ”Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksessa kootaan sosiaali- ja terveystieteiden järjestämisen kuntaa suuremmille itsehallinnollisille alueille. Asukkaiden osallisuutta ja käyttäjädemokratiaa vahvistetaan.

ⁱⁱ Hallitusohjelma s. 81 ”Kansalaistoimintaa häiritsevää hallintokorvausta puretaan ja lupakäytäntöjä kevennetään. Selvitetään ja poistetaan pikaisesti muun muassa tulorekisterin aiheuttama tarpeeton kansalaistoimintaa häiritsevä hallinnollinen taakka pienille yhdistyksille.” Hallitusohjelman s. 199 (liite 9) ”Kansalaisyhteiskunnan resurssien vahvistamiseksi selvitetään mahdollisuutta tukea kansalaisjärjestöjen varainhankinnan kehittämistä.”

Hallitusohjelma s. 86 ”Säädetään avoimuusrekisteri parlamentaarisen valmistelun pohjalta kansalaisyhteiskuntaa kuullen. Lain tarkoituksena on päätöksenteon läpinäkyvyyden parantaminen ja sitä kautta epäasiallisen vaikuttamisen torjunta sekä kansalaisten luottamuksen vahvistaminen” Hallitusohjelma s. 81 ”Kuulemiskäytäntöjä ja vaikutusten arviointia parannetaan sekä lisätään kansalaisyhteiskuntaan liittyvää osaamista hallinnossa”. Hallitusohjelma s. 200 (liite 9) ”Lisätään politiikan avoimuutta ja kansalaisten mahdollisuutta saada tietoa asioista jo käsittelyvaiheessa niin valtakunnallisella kuin kunnallisella tasolla.”

ⁱⁱⁱ Hallitusohjelma s. 86 ”Käynnistetään vuoteen 2025 ulottuva hallinnonalat ylittävä demokratiaohjelma. Demokratiaohjelmalle keskeistä on kouluopetuksen ja koulujen toimintakäytäntöjen kehittäminen. Sillä myös tuetaan lasten ja nuorten valmiuksia vaikuttaa omassa lähiympäristössään ja laajemmin yhteiskunnassa, ulkopuolisuutta kokevien osallisuuden vahvistamista”. Hallitusohjelma s. 175 ”Vahvistetaan koulujen ja oppilaitosten demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta ja osallistumista. Pidetään huolta oppilas- ja opiskelijakuntatoiminnasta”. Hallitusohjelma s. 175 ”Nuorten kuulemisvalvointia vahvistetaan ja sen kehittämiseksi kehitetään uusia työkaluja. Päivitetään demokratiaoliittinen toimintaohjelma ja huomioidaan nuorten osallisuus kyseisessä ohjelmassa.” Hallitusohjelma s. 199 (liite 9) ”Lasten ja nuorten osallisuutta ja toimijuutta yhteiskunnassa edistetään esimerkiksi digitaalisin keinoin ja tuetaan medialukutaitojen kehittämistä. Koulujen demokratiakasvatusta lisätään ja niiden yhteiskunnallista kasvatus tehtävää vahvistetaan. Vuorovaikutuksen rajapintaa puolueiden, kansalaisyhteiskunnan ja koulujen kesken tuetaan lasten ja nuorten aktiivisen kansalaisuuden vahvistamiseksi. Nuorisovaltuutettujen roolia kunnallisissa ja maakunnallisissa päätöksenteossa painotetaan”.